

[Огляд] Соціально-економічні трансформації в Україні та Білорусі в XVI–XVIII ст.: фактор реформ. – К.: Інститут історії України НАН України, 2016. – 232 с.

У наукових розвідках, вміщених на сторінках пропонованого читачьому загалу видання, розглядаються актуальні питання соціально-економічних перетворень та реформ на українських і білоруських землях у XVI–XVIII ст., які перебували у політичних системах спочатку Великого князівства Литовського, а згодом (після Люблінської унії 1569 р.) – Речі Посполитої. Вказаний спільний науковий збірник (автори з України та Білорусі) певною мірою узагальнює конкретні напрацювання білоруських та українських дослідників у вивченні задекларованих аспектів проблематики саме у знакові переломні моменти соціально-економічної модернізації, реорганізації та втілення реформ. Адже проведення широких історичних розвідок подібного ґатунку та удосконалення відповідного теоретико-методологічного рівня, передбачає подальше всебічне дослідження феномена соціальних та економічних реформ як актуальної наукової проблеми сучасного європейського історіописання.

Відкриває збірник стаття Владислава Берковського (Київ) про економічну складову соціально-економічних перетворень українсько-білоруських земель в умовах загальноєвропейських реформ XV–XVI ст. У ній розглядаються характерні риси впливу зовнішньо- та внутрішньо-економічних чинників на розвиток економічної структури українських та білоруських земель. Також звертається увага на економічну складову реформ XV–XVI ст., зокрема на питання попиту на товари та послуги, впливу благодійності та грабунків на економічну ситуацію та визначаються основні чинники, що призвели до пошвавлення економічної динаміки розвитку українських і білоруських земель у XV–XVI ст.

Валентин Голубев (Мінськ) аналізує зовнішні і внутрішні передумови і хід економічного розвитку ВКЛ у XV–XVI ст. у контексті загальноєвропейських процесів. Автор акцентував увагу на перспективи розвитку сільського господарства ВКЛ з орієнтацією на вивезення продукції на європейський ринок та робить висновки про значення внутрішніх причин (економічних, політичних, соціальних, військових, демографічних, кліматичних та ін.) на рівень розвитку економіки. Тему аграрної рефор-

ми розвиває Андрій Гурбик (Київ). Він, зокрема, у своїй статті розглядає основні етапи, регіональний аспект впровадження та соціально-економічні наслідки аграрної реформи на українських та білоруських землях у XVI ст., а також відзначає історіографічні здобутки та неузгодженості (в тому числі й термінологічні) у дослідженні аграрної реформи на теренах ВКЛ.

Лариса Жеребцова (Дніпро) своє дослідження присвятила висвітленню одного із напрямків діяльності підскарбія земського – контроль за доходами і витратами від однієї з найбільших статей державних доходів ВКЛ – митних зборів. Авторка відзначає, що підпорядкування митників підскарбію земському відбувалось на фоні еволюції посади самого підскарбія від керівника скарбу до міністра фінансів у середині XVI ст., а також соціально-економічних реформ і перетворень у митній справі князівства. Як додаток до статті опубліковано документ 1531 р., що вперше визначає нові повноваження підскарбія щодо митників князівства. Андрій Блануца проаналізував джерельний потенціал книги записів Литовської метрики №49 на предмет дослідження соціально-економічних реформ у ВКЛ у 60-х роках XVI ст. Автор також детально представив дипломатичний аналіз документів цього джерела.

У статті Ірини Кітурки (Гродно) розглядаються аграрні реформи на території ВКЛ в другій половині XVIII ст., які були проведені в державних володіннях, а також аналізуються альтернативні проекти впровадженої реформи. Авторка також визначається вплив на економіку ВКЛ ідей Просвітництва і західноєвропейського досвіду через поширення економічної літератури з Заходу на територію ВКЛ. Олександр Гуржій (Київ) об'єктом свого дослідження обрав реорганізаційні процеси в торгівельній галузі України у XVIII ст. у російсько-білоруському контексті. Вчений відзначив динаміку зростання товарного виробництва, становлення національного ринку, а також охарактеризовано розвиток внутрішньої та зовнішньої торгівлі України. Анатолій Філінюк (Кам'янець-Подільський) свою увагу звернув на економіку Правобережної України у XVIII ст. Він, зокрема, розкриває провідні тенденції і явища в системі власності та господарському житті Правобережної України напередодні і в перші роки після приєднання до складу Російської імперії. Автор констатує, що імперської влади в економічній сфері регіону значною мірою визначалась його прикордонним і геополітичним положенням, винятковими господарськими та фінансовими вигодами, концентрацією польської шляхти, специфікою суспільного життя та підпорядкуванням місцевого населення інтересам нової держави.

Завершує збірник публікація документів, яку підготували Валентин Голубев спільно з Олександром Довнармом (Мінськ). У вступній статті історики розглядають документи з білоруських володінь князя Ф. Сапіги,

датовані 1795 р. про створення сільських судів і обов'язки селянських десятників. Зроблений аналіз діяльності сільських судів і судів сільської громади у Білорусі в XVI–XVIII ст., приведені оригінальні тексти вищеназваних документів і опис обов'язків десятників з інвентаря Красносільського староства Мінського воєводства від 1 серпня 1789 р.

Загалом збірник справляє солідне враження про кооперацію українських і білоруських істориків у питанні дослідження соціально-економічних процесів раннього Нового та Нового часу, коли Україна і Білорусь були під спільною владою.